

**ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ КОХАНОЇ/КОХАНОГО В АНГЛОМОВНИХ
ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ**

У статті досліджено гендерну специфіку художнього образу Коханої/Коханого в англomовному поетичному мовленні ХІХ-ХХ ст.

Ключові слова: художній образ, гендер, гендерна метафора, гендерний символ, гендерні стереотипи.

The article highlights gender peculiarities of the image of the Beloved in English and America poetry.

Key words: image, gender, gender metaphor, gender symbol, gender stereotype.

У руслі сучасних гендерних досліджень гендер тлумачать як конвенціональний ідеологічний конструкт, що акумулює уявлення про мужність і жіночність у певній культурі. Концептуальна сутність гендеру передбачає акцентування на соціокультурних сутностях чоловіка та жінки, аніж на їх природній домінанті [5, с.44]. І якщо стать об'єктивується у категоріях чоловік та жінка, гендер осмислюється у термінах чоловічого начала та жіночого начала [10, с.63; 3, с.15].

Більшість мовознавців вивчають певні аспекти гендерних особливостей, зокрема особливостей комунікативної поведінки чоловіків та жінок [1;9;13], актуалізації гендеру у персональному мовленні [2;5], репрезентацію гендеру в англійському публіцистичному дискурсі [11; 6], казках [14], паремії [4].

Об'єктом дослідження є художній образ Коханої/Коханого в англomовних поетичних текстах ХІХ-ХХ століття. **Предмет** вивчення становить гендерна специфіка формування художнього образу Коханої/Коханого.

Слідом за А.П. Мартинюк, під гендерно маркованою одиницею розуміємо “одиницю мови, що фіксує статеvu належність референта, а також передає усю систему соціокультурних асоціацій, пов'язаних з належністю індивіда до чоловічої чи жіночої статі у певному лінгвокультурному соціумі” [11, с.30]. Так, до лексичних одиниць, що фіксують статеvu належність відносяться антропометричні номінації *woman/man* (стилістично нейтральні), з позитивною *lass, maid*, або негативною конотацією *hussy, gaffer*, [14, с.137] особові, присвійні та зворотні займенники *he/his/himself, she/her/herself*. За способом вираження гендерної ознаки їх класифіковано на: 1) семантично марковані номінативні засоби, або такі, що мають референтну віднесеність до чоловіків та жінок *host* – хазяїн, домовласник, *hostess* – стюардеса, жінка, обов'язки якої передбачають розвагу клієнтів; 2) структурно марковані: з суфіксальним морфологічним маркером *poet – poetess*, або семантично марковані складні номінації типу *policeman*; синтаксичними маркерами виступають вільні та фразеологічні словосполучення *apple woman, lady doctor*. Гендерна референція також може мати експліцитне або імпліцитне вираження в номінації завдяки структурним гендерним маркерам [11, с.67-68].

У нашому дослідженні плідним вважаємо використання теорії гендерно маркованих номінацій, за параметрами яких уможлиблюється класифікація на образи Коханої-жінки та Коханого-чоловіка. Так, нами виокремлені: 1)антропометрична номінація (*man-woman, boy-girl, maid, maiden, lass*), 2)гендерно марковані займенники *he-she*, 3) емотивна номінація (емоційно-оцінне) *dear, beloved, my love, sweetheart*; 4)номінація, яка вказує на родинно-сімейні стосунки з Коханою/Коханим *husband – wife*;

5) оказіонально-авторські (аксіологічно марковані) *monkey-wrench man, June-hot woman*; 6) власне ім'я Коханої/Коханого *Rebecca, Giulio*.

Дослідження гендерного фактора у свідомості певного лінгвокультурного соціуму то його репрезентація у мовленні, та навпаки, мовленнєве моделювання гендеру, що впливає на свідомість суспільства у психологічних і лінгвістичних наукових розвідках надає поштовх до подальшого вивчення гендерного чинника у мовленні, зокрема поетичному мовленні як такому, що акумулює ознаки текстової та позатекстової реальності.

Твердження про те, що гендерний чинник впливає на специфіку мислення та є усвідомленням чоловічих та жіночих соціокультурних ролей, знаходить своє втілення у мовленні, уможлиблює гіпотезу, що і в поетичному мовленні гендерний чинник має своє значення та знаходить реалізацію, зокрема і у висвітленні художнього образу Коханої/Коханого.

Перші дослідження гендерного фактора у поетичному мовленні, а саме гендерні особливості функціонування займенників у створенні образності були зроблені у роботі Н.В. Петренко. Думка про те, що через вибір займенників, які прототипово співвідносяться з особами чоловічої та жіночої статті, на позначення образу, автор використовує залежно від своїх домінуючих асоціацій. Так, були визначено, що СЕРЦЕ, СМЕРТЬ, СОНЦЕ, ВІТЕР мисляться як уособлення чоловічого образу, натомість ЗЕМЛЯ, ПРИРОДА, ДУША отримують втілення у жіночих образах [12, с.104-111].

Якщо, наприклад, у публіцистичних текстах існує пряма вказівка на гендерні уявлення про мужність/жіночість, що приписують жінці та чоловіку через їх номінації, в поетичному мовленні усвідомлення маскуліності та фемінінності відбувається через **образне переосмислення**. Образність є домінуючою поетичного тексту, усвідомлення гендеру відбувається через концепти та їх подальшу трансформацію у концептуальні метафори, метонімії, оксюмори.

У нашому дослідженні розуміємо Кохану однією з іпостасей жінки, а Коханого як одну з іпостасей чоловіка. Такі чоловічі та жіночі ролі природно мотивовані, мають емоційно-чуттєву сутність, доступні будь кому і властиві кожному.

Англомовні автори є представниками відповідної англомовної лінгвокультури, певного соціуму і виступають носіями гендерних уявлень, що пов'язані з чоловіком та жінкою. Гендер як ментальне утворення впливає на створені жіночі та чоловічі художні образи. Аналіз засвідчив, що гендерний чинник прослідковується на концептуальному, семантичному рівнях, його вплив є у метафоричних, метонімічних, символічних словесних поетичних образах. Так, наприклад, у вірші Мей Свенсон у словесному поетичному образі: “ *Your eyes are just like bees, and I feel like a flower*” відбувається символічне переосмислення назви *bee* (бджола), що ґрунтується на безпосередніх спостереженнях над поведінкою комахи, бджоли, яка збирає пилок з квітки. За своєю сутністю у природному існуванні бджола та квітка взаємозалежні, оскільки одна слугує джерелом життя для іншої. У контексті кохання бджола та квітка набувають символічного значення і є символами Коханого та Коханої, остання є квіткою, чією красою, чарівністю насолоджується Коханий. Коханий-жінці відведена пасивна роль, вона є прекрасною, гарною, проте Коханий отримує певну вигоду від неї, забирає її красу, аромат. Поведінка бджоли має активну позицію, забравши пилок з одної квітки вона вільно перелітає до іншої, яку сама обирає. Натомість квітка не рушить з місця і доступна будь якій бджолі.

Поняття гендеру відбиває сталі у даному суспільстві уявлення про систему ролей, стосунків і стереотипів поведінки, прийнятих між чоловіком і жінкою [14, с. 20]. У символічному переосмисленні стосунків Коханої та Коханого накладається гендерний чинник, загальноприйнята позиція чоловіка як лідера, активного і рішучого та жінки – ніжної, вродливої, проте, пасивної та залежної від чоловіка. У нашому дослідженні плідним вважаємо виявлення впливу гендерного фактору, який ми розуміємо як

ментальним конструкт, взаємопов'язаний (певним чином зумовлює) з доменами, у термінах який осмислюються Коханий та Кохана.

Переосмислення відносин між Кохани та Коханою відбувається у тексті Керолін Кізер "Bitch" ("Стерво"), побудованому на конвергенції різних стилістичних тропів, які об'єднуються у параболічний образ:

*It's just that she remembers how she came running
Each evening, when she heard his step;
How she lay at his feet and looked up adoringly
Though he was absorbed in his paper;
Or, bored with her devotion, ordered her to the kitchen
Until he was ready to play.
But the small careless kindnesses
When he'd had a good day, or a couple of drinks,
Come back to her now, seem more important
Than the casual cruelties, the ultimate dismissal.
"It's nice to know you are doing so well," I say.
He couldn't have taken you with him;
You were too demonstrative, too clumsy,
Not like the well-groomed pets of his new friends.*

Пригнічене, жалюгідне позиціонування Коханої у її стосунках з Коханим втілено у словесних поетичних образах "*she came running... she heard his step*", лише почувши його крок, вона біжить до нього "*How she lay at his feet and looked up adoringly though he was absorbed in his paper*". Кохана порівнює свою роль з відносинами хазяїна та домашнього улюбленця, для поведінки якого характерно лежати в ногах свого хазяїна, бігти, щоб привітати його. Лексичні одиниці *adoringly* та *absorb* мають значення "захоплюватись", "обожнювати", "бути поглинутим". У тексті є протиставлення об'єктів захоплення: Кохана пристрасно дивиться на Коханого, проте той захоплений читанням газети *paper*. У поетичному рядку "*Or, bored with her devotion, ordered her to the kitchen until he was ready to play*" відбито контрастність розуміння стосунків як присвячення себе Коханому, відданість йому *her devotion* та його ставленням до Коханої *he was ready to play*, поки він буде готовий погратись з нею. Іншими словами, Кохана усвідомлюється як ДОМАШНЯ УЛЮБЛЕНИЦЯ в руках Коханого.

У словесному поетичному образі *ordered her to the kitchen* втілено стереотипні, патріархальні уявлення чоловіків про жіночу роль, яка обмежується домашніми клопотами. Через дієслово *ordered* (наказав) втілено розуміння жінки про нав'язування їй ролі домогосподарки. "*When he'd had a good day, or a couple of drinks, come back to her now, seem more important than the casual cruelties, the ultimate dismissal*". У наведеному словесному поетичному образі передано ідею про обмеженість інтересів чоловіка: випивка піднімає йому настрій краще, ніж Кохана, його добре проведений день *he'd a good day* протиставляється її щоденним, звичним стражданням і приниженням.

Та врешті Кохана усвідомлює, що вона була занадто щира у прояві свого кохання *you were too demonstrative*, та занадто незграбна *too clumsy*, ніж гламурні, вишукані улюблениці його друзів *Not like the well-groomed pets of his new friends*.

Соціальні ролі Коханої-жінки усвідомлюються як "домашня власність", "іграшка чоловіка", що протиставляється її відданому та щирому ставленню до Коханого. Таке ставлення до жінки є віддзеркаленням обмеженої кількості доступних патріархальній жінці суспільних ролей (домогосподарки, дружини), її обмеженість реалізувати себе більш творчо і на новому тлі, у новій іпостасі.

Вона для нього ДОМОГОСПОДАРКА, ДОМАШНЯ УЛЮБЛЕНИЦЯ, натомість Коханий для неї ОБОЖНЕННЯ, ГОСПОДАР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляева А.Ю. Особенности речевого поведения мужчин и женщин (на материале русской разговорной речи): дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 “Русский язык” / А.Ю. Беляева. – Саратов, 2002. – 211 с.
2. Борисенко Н.Д. Гендерний аспект репрезентації персонажного мовлення в англійських драматичних творах кінця ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.04 Германські мови” / Н.Д. Борисенко. – К., 2003. – 22 с.
3. Введение в гендерные исследования. Ч. I: Учебное пособие / Под ред. И. А. Жеребкиной – Харьков: ХЦГИ, 2001; СПб.: Але-тейя, 2001. – 708 с.
4. Гонгало В.С. Регулятивний потенціал гендерно маркованих англійських паремійних одиниць понятійного поля “подружжя та подружнє життя” / В.С. Гонгало // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог: Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2010. – Вип. 13. – С. 130-138
5. Гриценко Е.С. Язык как средство конструирования гендера: дис. на соиск. науч. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.20 “Теория языка” / Е.С. Гриценко. – Нижний Новгород, 2005. – 405 с.
6. Дудолодова О.В. Динаміка мовної репрезентації гендера в англійському публіцистичному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.05 “Германські мови” / О.О. Дорош. – Київ, 2006. – 21 с.
7. Емірсуїнова Г.І. Лексикон сучасного фемінізму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / Г.І. Емірсуїнова. – Київ, 2003. – 20 с.
8. Смельянова О.В. Мовленнєве вираження статусу адресата в англійському художньому дискурсі закоханих: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / О.В. Смельянова. – Харків, 2006. – 20 с.
9. Ильин Е.П. Пол и гендер / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2010. – 688 с.
10. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты: монография / А.В. Кирилина. – М., 1999. – 190 с.
11. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англійському дискурсі: монографія / А.П. Мартинюк. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
12. Петренко Н.В. Займенник у віршованих текстах американської поезії: когнітивно-семіотичний та лінгвосинергетичний аспекти: дис... на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / Н.В. Петренко. – Херсон, 2008. – 20 с.
13. Табурова С.К. Эмоциональный уровень мужской и женской языковой личности и средство его выражения (на материале пленарных дебатов Бундестага): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 “Общее языкознание. Социолингвистика. Психолингвистика.” / С.К. Табурова. – М., 2003. – 22 с.
14. Ткачик О.В. Гендерні стереотипи в англійському фольклорі: дис... на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / О.В. Ткачик. – Київ, 2008. – 204 с.
15. Lakoff R. Language and women’s place // N.Y.: Harper and Row, 1975. – 83 p. / R. Lakoff / reprinted: Feminist critique of language / ed. By D. Cameron. – L. N.Y. Routledge, 1998. – P. 242-252.